Festi Maltin

Terminoloġiji u Tagħrif ieħor dwar l-Armar ta' barra fil-Festi Reliġjużi

(It-Tieni Parti)

Saviour Camilleri

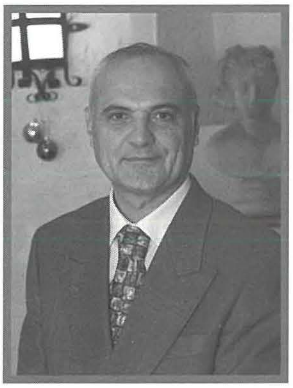

Is-Sur Saviour Camilleri kien provdilna l-ewwel parti ta' din il-kullana ta' informazzjoni fil-ktieb tas-sena l-oħra

Il-kolonna

Wara li tkun tlestiet l-ewwel fażi, tibda t-tieni fażi, dik tal-injam, imsejħa hekk mid-dilettanti tal-festa. Jiġifieri kull tip ta' armar magħmul mill-injam: **kolonni** (***kanolli*** > [metatesi]) kbar u żgħar; **pilandri; gastri; arkijiet** jew **arkuni;** xi **pjanċier (palk tal-banda)**; **trofej** u forsi xi oħrajn. F'din il-fażi, l-armar ta' barra jibda jidher sew, aktar milli wieħed jilmaħ xi arbli u antanjoli. Il-lokal jibda jieħu ċertu tiżjina minnu nnifsu. Ikun għalhekk li dawn ġeneralment jintramaw fi spazji miftuħa biex jimlew, u allura, f'wesgħat, f'xi misraħ, u jekk aktar, imsieraħ, u li l-qofol tagħhom, ikun ħdejn il-knisja fejn qed issir il-festa.

Hawn se nieħu l-ewwel għamla ta' kolonna, dik li fuqha titpoġġa statwa. Immela, din il-kolonna minn ġewwa jkollha bħala **anima** jew sapport biex ma xxaqlibx lejn xi banda. Dan ikun **serratizz** tawwali li r-ras tiegħu tkun ġol-**iskazza** li jibqa' tiela' sa kważi nofs il-kolonna. Biex is-serratizz ma joqgħodx jilgħab u l-kolonna tibqa' soda wkoll - meta xi ħadd jistrieħ magħha - dan jgħaddi mit-**tuppani (singular:tuppan)** li jkunu jixbhu lil tilar/frejm li jdur man-naħa ta'ġewwa tal-partijiet tal-kolonna iżda b'toqba kwadra f'nofsu, kemm jgħaddi s-serratizz

Biex inkun semmejt il-partijiet prinċipali tal-kolonna, ngħid u nagħti tifsir ta' dawn: **it-tarġa,** li tkun magħmula skont id-diżlivell tat-triq biex iz-**zukklatura** (il-bażi) li titqiegħed fuqha, tkun invellata u fis-sod, kif ukoll biex tipproteġi z-zukklatura nnifisha mit-tinwir fl-injam minn xi elementi, bħall-ilmijiet fl-art. Fuq iz-zukklatura, titqiegħed it-**tromba** li tkun il-parti prinċipali

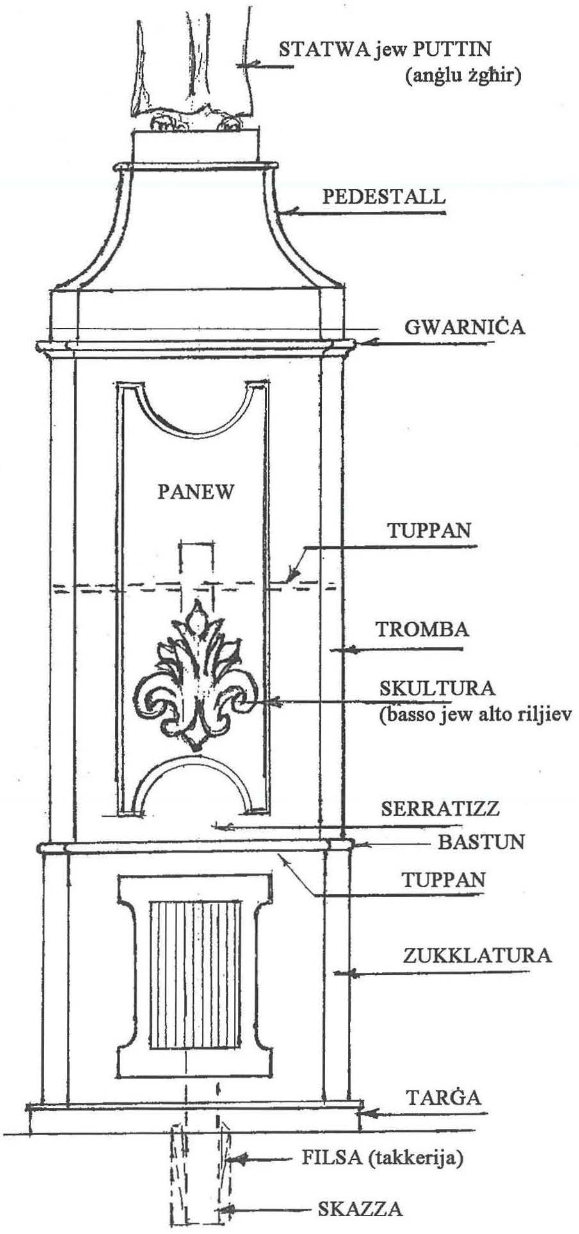

tal-kolonna u tkun iddisinjata b'xi **panew** u skultura fl-injam jew fajber. Fuqha mbagħad tiġi l-**pedestalatura** jew **pedestal (pedestall)** li titlaq mill-wisa' tat-tromba u tinstilet għall-qies tal-**pedana** - il-qiegħ tal-istatwa.

Dal-aħħar dawn il-kolonni saru **kkommissjonati** – mill-ġbir tal-parruċċani jew membri ta' każin - kolonni mdaqqsin li jieħdu fuqhom kull għamla ta' istatwi tant li jkollhom fuqhom xi erba' figuri jew aktar. Saħansitra tant ikunu goffi li jekk jintramaw f'nofs it-triq, it-triq tingħalaq għalkollox, qishom musulew. L-armar ta' dawn il-kolonni jitlob li jintrama xi tip ta' *scaffolding* madwarhom, filwaqt li għall-kolonni żgħar ma jitolbux daqstant diffikultà.

U xi ngħidu għall-iskultura li jkun fihom u allura l-flejjes li jintefqu fuqhom!

Il-Gastra

Għamla oħra ta' kolonna hija **l-Gastra**, li l-istess, barra z-zukklatura u tromba, fuqha jkollha qasrija, iżda aktar imlaħħma fil-wisa' tagħha minn dik tal-pilandra. Din tkun imżejna bil-friegħi tal-palm u r-rand u għal dan il-għan ikollha toqob fejn jidħlu dawn iz-zkuk. F'xi nħawi tarahom bil-brazz jew rużun fin-nofs, qalb il-palm.

Ta' min jgħid li l-palm u r-rand jintużaw mhux ħażin fil-festi reliġjużi Maltin u dari kienu jintużaw ġmielhom bħala **Kannizzati** tul xi triq prinċipali jew mad-daħliet tal-bibien tal-knisja biex jagħtu dehra ta' festa. Barra minn hekk kienu jużawha flok il-liedna artifiċjali tal-lum.

Barra dan, għadni nara weraq tar-rand flimkien ma' weraq u fjur ieħor mitfugħin fl-art bil-galbu qabel **it-Traslazzjoni/Transulazzjoni** tal-festa, bħal Ħal Tarxien. Din it-traslazzjoni toħroġ lejlet il-festa filgħaxija kif inhi l-użanza kullimkien, meta ssir it-trasportazzjoni tar-**Relikwa** minn knisja **Filjali** għall-parroċċa. Il-manjiera tal-weraq u l-fjur mitfugħ, jieħu x-xeħta ta' tapit f'nofs it-triq biex iċ-ċelebrant jgħaddi bir-relikwa minn fuqu u dan dejjem isir bħala rispett u qima lejn il-fdal tal-patrun qaddis tar-raħal jew belt.

IL-GASTRA

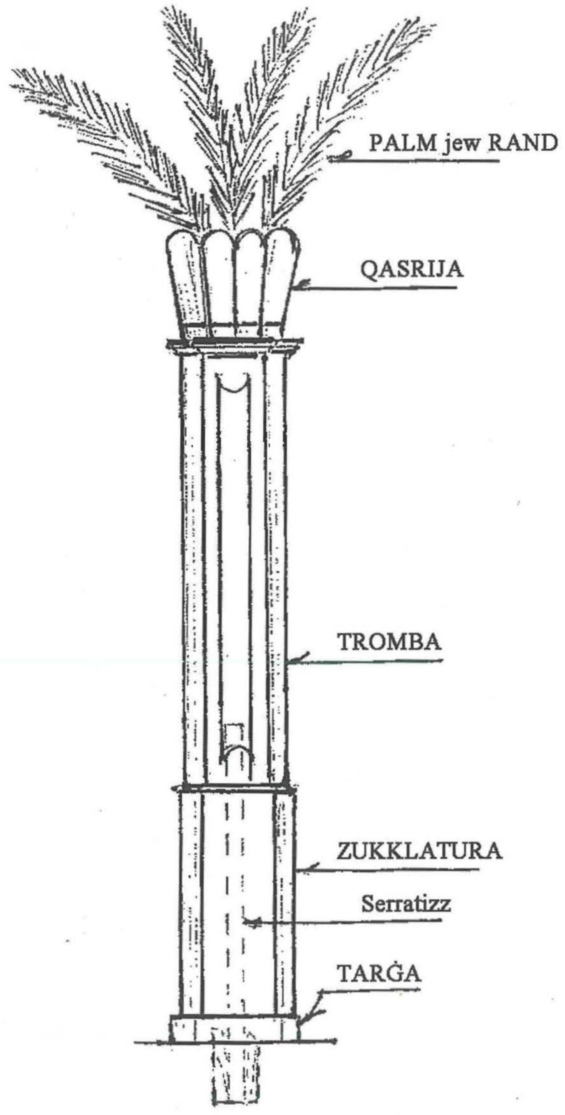

Il-Pilandra

Mal-fażi tal-injam insibu **L-Pilandra**. Dwar din il-kelma, **pilandra**, irrid ngħid, li meta qallibt fid-dizzjunarju ta'Aquilina, sibt li jagħtiha bħala ***'piramida'*** u ***'piramda'*** fl-istess ħin. Ukoll fid-dizzjunarju ta' Mario Serracino-Inglott meta tmur fuq il-kelma 'pilandra' jgħidlek ara ***'piramida'***. Ngħid is-sew ma nafx x'għandha x'taqsam jew x'relazzjoni hemm bejniethom u kif il-kelma spiċċat hekk. Nifhem li tista' tkun 'metatezi' imma t-tifsira hija totalment diversa u ma tistax tgħid li hemm xi xebh bejn piramida, u l-pilandra

Intant, din il-fasla ta' kolonna għandha għamla tawwalija u dejqa li qisha xeħta ta' travu wieqaf bir-**rużun** jew **brazz tad-dawl** fuqha. Dari kienu jkunu

tazzi taż-żejt, kif muri tajjeb fl-iskizz. Iżda minn meta daħal id-dawl elettriku, bdew jinxtegħlu bil-lampi kuluriti. Imma dari, meta d-dawl kien nieqes, dawn il-pilandri bit-tazzi taż-żejt kienu jispikkaw immensament.

Għalkemm f'xi xaqlibiet id-dawl kien ikun bla ebda tiżwiqa, bnadi oħra - fejn il-lok jirkaċċa - ngħidu aħna, ħdejn il-knisja, dawn ir-rużuni, minnhom infushom, kienu u llum għadhom, ikollhom disinn figurattiv b'għeżil ta' kuluri li jpaxxi l-għajn. Dawn il-pilandri jintramaw ġeneralment bejn kolonna u oħra tal-istatwi iżda dari kont tarahom mat-triq kollha biex jarmu d-dawl. Illum jintużaw il-**festuni** li jiddendlu tul it-triq kollha biex id-dawl jinfirex aktar, biż-żieda ta' '*floodlights* fil-pjazez ppopolati

Illum dawn il-pilandri, kieku m'għandhomx din il-għamla dejqa u tawwalija, aktarx li ma jissejħux pilandri għax dal-aħħar qed ikunu kolonni goffi daqs tal-istatwi li flok ikollhom statwa, ikollhom brazz kbir b'ħafna disinji eleborati ndurati bid-deheb jew fidda u globi flok lampi li jkunu maestużi ħafna u jagħmlu sabiħ ħdejn il-knisja għax hawn ikun l-aktar mkien li jixirqilhom.

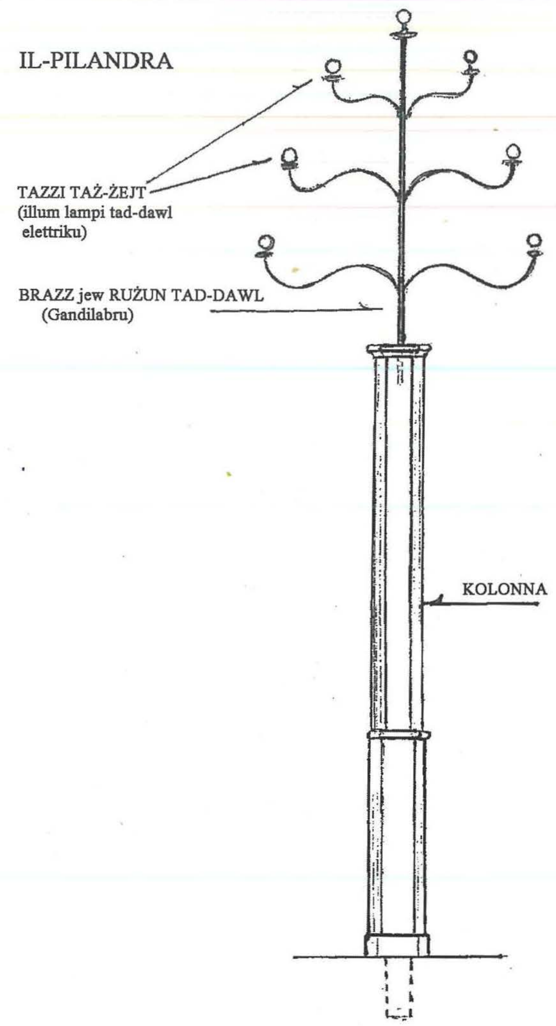

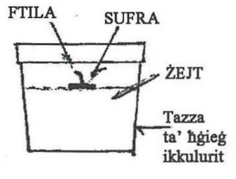

TAZZA TAŻ-ŻEJT

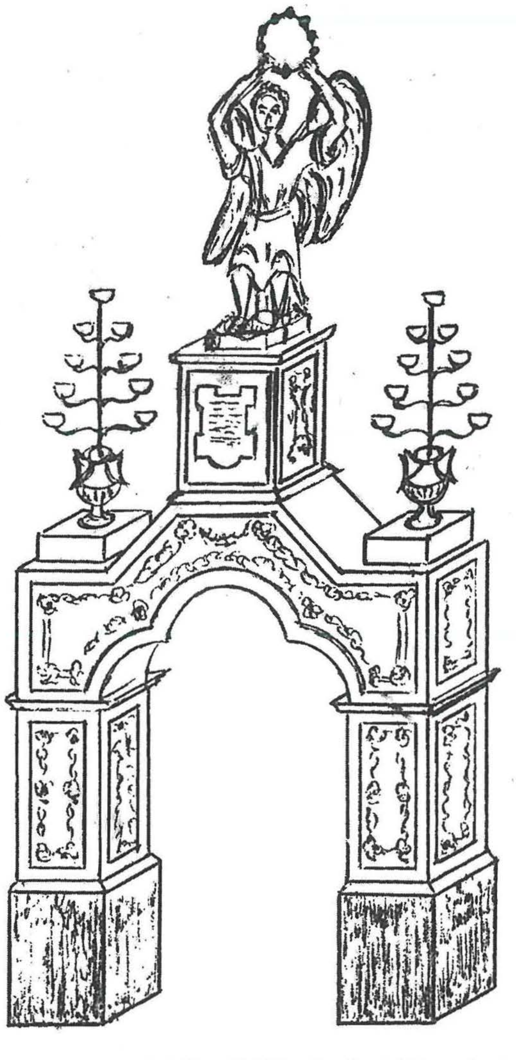
Skezz ta' Karmenu Mallia ta' kif kien l-Ark ta' Ħ'Attard qabel

L-Ark

Nittanta ma tantx nikteb ħafna fuq dan l-għadd biex ma nisraqilkomx tant l-attenzjoni ta' dan l-**ARK** b'dehra grandjuża li tpaxxi l-għajn. Mad-daqqa ta'għajn, dan **L-ARK TRIJONFALI** mill-ewwel jitqies bħala veru trijonfali, mix-xeħta tal-faċċata imponenti li għandu..

Dan l-ark huwa ta' Ħ'Attard, li kien inħadem minn Carmelo Debono u sħabu fl-antik, u għamel żmien twil ma jintaramx. Reġa' ntrama għall-ewwel darba fl-2006 minn grupp ta' dilettanti tal-armar, fejn intużaw il-kolonni l-oriġinali; il-bqija kellu jinħadem kollu mill-ġdid għax kien intilef.

Dettall minn waħda mill-Pilastri tal-Ark, l-unika biċċiet oriġinali li kienu nstabu mill-Ark l-antik

Skont ma jingħad, dan ma kienx l-uniku wieħed fi gżiritna. Iżda, li għadni nara llum, huwa, dak tal-Furjana u r-Rabat (għalkemm iżgħar ħdejn dan ta' hawnhekk). Ma ngħidx li m'hawnx iżjed. Li ngħid hu, li llum, huwa kważi impossibbli li jkollok din il-għamla ta' **ARKIJIET** armati fit-toroq b'tant traffiku li dewwed kullimkien.

PSAILA BAZAAR

Triq il-Kromb
• Ħelu • Haberdashery
• Gazzetti Lokali • Ħwejjeġ
Mob: 99266010

tender*fresh* Butcher

Triq Pitkali, Attard
Tel: 2141 9757

Specialising in Beef Burgers, Sausages, Kebabs, Bragioli and lots more.

Opening Hours:
Mon: 08:00 till 13:00
Tue, Wed, Thur & Fri: 08:00 till 19:00
Sat: 08:00 till 13:00